

2. Топчій В. В. Кібертероризм в Україні: поняття та запобігання кримінально-правовими та кримінологічними засобами. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2015. Вип. 6, т. 3. С. 65–68. URL: http://www.lj.kherson.ua/2015/pravo06/part_3/16.pdf (дата звернення: 01.05.2017).

3. Коршунов В. О. Політичний тероризм: інформаційні методи боротьби: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Дніпропетровськ, 2008. 18 с.

4. Порядок формування переліку інформаційно-телекомунікаційних систем об'єктів критичної інфраструктури держави: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 23.08.2016 № 563 // База даних (БД) «Законодавство України»/Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/563-2016-п> (дата звернення: 01.05.2017).

5. Стратегія національної безпеки України: затв. указом Президента України від 26.05.2015 № 287/2015 // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> (дата звернення: 01.05.2017).

6. Стратегія кібербезпеки України: затв. указом Президента України від 15.03.2016 № 96/2016 // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96/2016> (дата звернення: 01.05.2017).

7. Євсєєв В. О. Можливі шляхи удосконалення захисту критичної інфраструктури України з урахуванням світового досвіду. *Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил*. 2016. № 4 (49). С. 168–172. URL: http://www.hups.mil.gov.ua/periodic-app/article/17271/zhups_2016_4_35.pdf (дата звернення: 01.05.2017).

Одержано 10.05.2017

УДК 343.09

Ангеліна Віталіївна ШАЛАБАЙ,

студентка 5 курсу юридичного факультету Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв

Науковий керівник: Шведова Ганна Леонідівна,

кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри цивільного та кримінального права і процесу Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ВИКРИВАЧІВ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

У статті розглянуто проблемні питання правового регулювання захисту викривачів у сфері запобігання і протидії корупції. Проаналізовано Закон України «Про запобігання корупції» щодо захисту викривачів

корупції. Визначено першочергові заходи підвищення ефективності захисту викривачів.

Ключові слова: корупція, викривач корупції, права викривача, антикорупційне законодавство.

Ніхто вже не ставить під сумнів, що саме високий рівень корупції є найболючішою проблемою для України, оскільки це негативне явище найбільше обкрадає не тільки бюджет, але й кожного українця. Українці вже звикли в соціальних мережах чи за приватними розмовами обурюватися високим рівнем корупції. Однак, коли справа доходить до того, що треба «дати хабар», то українці приймають цей спосіб вирішення їхніх проблем як належне, а не прагнуть викривати корупціонерів. Більше того, у нашій державі непоодинокими є випадки негативного ставлення до викривачів корупції через відсутність розуміння змісту та мети доброчесного викривача як соціально корисної діяльності, спрямованої на захист суспільних інтересів.

Сьогодні Україна вже почала інформаційну кампанію щодо зміни ставлення до викривачів, в якій робиться акцент на тому, що якщо про корупцію не повідомляти, вона ніколи не буде виявлена, а значить, і подолана.

Першочерговим кроком на шляху до формування нульової терпимості населення до корупції є такий вагомий аспект антикорупційної політики як захист осіб, які надають допомогу в запобіганні та протидії корупції (викривачів).

Стаття 9 Цивільної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією, ратифікованої Законом України від 16 березня 2005 р. № 2476-IV містить зобов'язання передбачити у своєму внутрішньому законодавстві належний захист проти будь-якої необґрунтованої санкції щодо працівників, які мають достатні підстави підозрювати корупцію, та які добросовісно доповідають про свої підозри відповідальним особам або компетентним органам [1].

Стаття 32 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції, ратифікованої Законом України від 18 жовтня 2006 р. № 251-V, передбачає, що кожна Держава-учасниця розглядає можливість включення до своєї внутрішньої правової системи та в межах своїх можливостей, для забезпечення ефективного захисту від ймовірної помсти або залякування осіб, які свідчать у справах за злочинами корупційної спрямованості та, у відповідних випадках, щодо їхніх родичів та інших близьких їм осіб [2].

Стаття 22 Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією, ратифікованої Законом України від 18 жовтня 2006 р. № 252-V, визначає зобов'язання вживати таких заходів, які можуть бути

необхідними для забезпечення ефективного й належного захисту тих, хто повідомляє про кримінальні корупційні злочини визначені Конвенцією, або в інший спосіб співробітничав із органами слідства та кримінального переслідування, а також свідків, які дають показання стосовно цих злочинів [3].

Вищенаведені норми міжнародних актів свідчать, що належний правовий захист викривачів є одним із міжнародних стандартів, необхідних для ефективної боротьби з корупцією.

Правовому регулюванню захисту викривачів присвячена ст. 53 у розділі VIII «Захист викривачів» Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII (далі – Закон). Відповідно до ч. 1 ст. 53 Закону особою, яка надає допомогу в запобіганні і протидії корупції (викривачем), є особа, яка за наявності обґрунтованого переконання, що інформація є достовірною, повідомляє про порушення вимог цього Закону іншою особою [4].

Однак, у розумінні ч. ч. 2, 4, 5, 7 цієї статті мова йде не про будь-яку особу, яка повідомляє про факт корупції, а лише про працівника відповідного органу державної влади, місцевого самоврядування або юридичної особи публічного чи приватного права, який повідомляє про вчинення корупційного правопорушення іншим працівником даного органу.

Таким чином, законодавець фактично надає відповідні гарантії лише для викривача зі статусом працівника та членів його сім'ї.

Закон передбачає наступні заходи захисту у зв'язку з повідомленням про корупційне правопорушення: 1) захист від будь-яких санкцій або тиску з боку роботодавця (притягнення до дисциплінарної відповідальності, звільнення, примушення до звільнення, переведення, атестація, зміна умов праці, відмова в призначенні на вищу посаду, скорочення заробітної плати тощо); 2) забезпечення конфіденційності відомостей про особу викривача; 3) можливість анонімного повідомлення про корупційні злочини; 4) постійний моніторинг Національним агентством з питань запобігання корупції виконання закону у сфері захисту викривачів; 5) правові, організаційно-технічні та інші заходи державного захисту правоохоронними органами за наявності загрози життю, житлу, здоров'ю та майну, передбачені Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23 грудня 1993 р. № 3782-XII (особиста охорона, охорона житла і майна; видача спеціальних засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку; за клопотанням чи згодою особи заміна документів та зміна зовнішності, переселення в інше місце проживання, зміна місця навчання або роботи з компенсацією різниці у заробітній платі; закритий судовий розгляд тощо) [5].

Незважаючи на нормативно закріплений арсенал заходів захисту викривачів, існують проблеми їх реалізації, через які українське суспільство залишається сприятливим середовищем для порушення прав викривачів.

По-перше, недостатня врегульованість заходів відповідальності за тиск і переслідування з боку роботодавця, за незабезпечення гарантій анонімності і за розголошення даних про особу викривача.

Частина 1 ст. 172 Кримінального кодексу України (далі – КК України) встановлено кримінальну відповідальність за незаконне звільнення працівника з роботи з особистих мотивів чи у зв'язку з повідомленням ним про порушення вимог Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» (*втратив чинність на підставі Закону «Про запобігання корупції» – примітка автора*) іншою особою, а також інше грубе порушення законодавства про працю [6].

При визначенні поняття «інше грубе порушення законодавства про працю» у розуміння цієї статті, слід керуватися виключно нормами Кодексу законів про працю України. Втім, визнання порушення законодавства про працю грубим залежить від оцінки ряду критеріїв, кожний з яких має самостійне значення: характеру порушуваних трудових прав людини; категорії працівника, права якого порушуються; об'єктивних ознак порушення (тривалість, систематичність, тяжкість можливих наслідків тощо); суб'єктивних ознак порушення (злісність мотивів, особисті неприязні стосунки тощо) [7].

Оскільки повідомлення про корупційні злочини у більшості випадків пов'язані з мотивам помсти чи залякування осіб через порушення чи створення загрози порушення трудових прав з боку роботодавця, під розпорядчо-дисциплінарною владою якого перебуває викривач, пропонуємо визнати іншим грубим порушенням будь-яке порушення законодавства про працю, вчинене у зв'язку з повідомленням викривачем про порушення Закону «Про запобігання корупції».

Стаття 381 КК України [6] і ст. 185-11 Кодексу України про адміністративні правопорушення [8] встановлено відповідальність за розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист. Однак, притягнення до відповідальності за цими статтями здійснюється, коли до викривача за рішенням слідчого, прокурора, суду, а чи органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність були застосовані визначені Законом «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» заходи безпеки. Поза діяльністю, пов'язаною із забезпеченням безпеки, питання притягнення до відповідальності за розголошення даних про особу викривача залишається неврегульованим.

По-друге, відсутність доступних і безпечних внутрішніх та зовнішніх каналів розкриття інформації. Законодавець у ст. 53 Закону не надав однозначної вказівки на адресата повідомлень про корупцію.

З. А. Загинець узагальнює, що залежно від адресата повідомлень про корупцію, службові викриття можуть бути внутрішніми або зовнішніми [9, с. 127].

Внутрішні службові викриття – це повідомлення особою про порушення своєму начальнику або іншій особі всередині органу, організації, а зовнішні – це повідомлення за межі органу, організації, в якому працює викривач.

Рада Європи рекомендує державі заохочувати викривачів використовувати внутрішні канали повідомлення інформації, але й передбачає можливість викривачів самим обирати найбільш прийнятний канал розкриття інформації залежно від конкретної ситуації. Однак, повертаючись до української реальності, із тотальною зневірою суспільства в будь-які офіційні механізми інформування, найбільш правильним рішенням буде надати можливість викривачам самим визначати, який канал краще обрати, за виключенням випадків, коли мова йде про розголошення інформації з обмеженим доступом [10].

Антикорупційне законодавство передбачає обов'язкову наявність механізмів внутрішнього реагування на корупційні прояви лише в обмеженого кола суб'єктів, вичерпний перелік яких закріплено у ст. 19, ч. 2 ст. 62 Закону. У них йде мова переважно про органи державної влади та місцевого самоврядування; державні, комунальні підприємства, господарські товариства, у яких державна або комунальна частка перевищує 50 відсотків; юридичні особи, які є учасниками процедури державних закупівель. Що стосується інших юридичних осіб, то навряд чи вони зацікавлені у внутрішній процедурі розгляду повідомлень про корупційні правопорушення. Звідси, неохопленою внутрішніми каналами викриття корупції залишається діяльність низових ланок управління в таких сферах, як освіта, охорона здоров'я, земельні відносини, охорона довкілля, транспорт тощо.

На сьогодні, зовнішніми утримувачами інформації можуть бути органи прокуратури (в тому числі спеціалізованої антикорупційної), Національної поліції, Національного антикорупційного бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції (спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції), Уповноважений Верховної Ради з прав людини, засоби масової інформації та громадські організації.

По-третє, законодавець у ч. 7 ст. 53 Закону передбачив обов'язок посадових і службових осіб уживати заходів щодо припинення корупційного правопорушення та негайно письмово повідомляти про

його вчинення спеціально уповноважений суб'єкт у сфері протидії корупції [4]. При аналізі цієї норми виникає питання, чому законодавець не надав можливості самому викривачу звертатися до спеціально уповноважених органів у сфері протидії корупції.

На нашу думку, таке формулювання правової норми містить у собі корупціогенний фактор у вигляді передумов для приховання інформації про зловживання владою чи корупцію, покривання керівництвом прийняття пропозицій чи одержання неправомірної вигоди підлеглими, і навпаки.

По-четверте, більшість заходів державного захисту викривачів правоохоронними органами (заходи безпеки) розповсюджується лише на осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві. У випадку надання допомоги викривачем у справі про адміністративне корупційне правопорушення, виникає прогалина у правовому регулюванні захисту такої особи.

Таким чином, у Законі «Про запобігання корупції» відсутні системні зв'язки, що регламентують гарантії захисту викривачів з боку держави. Серед першочергових заходів підвищення ефективності захисту викривачів необхідно: удосконалити формулювання диспозиції ч. 1 ст. 172 КК України; доповнити законодавство заходами відповідальності за розголошення даних про особу викривача поза діяльністю, пов'язаною із забезпеченням безпеки; створити універсальний механізм досудового і судового захисту прав викривачів; законодавчо встановити право викривача звертатися до спеціально уповноважених органів у сфері протидії корупції.

Список бібліографічних посилань

1. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією від 04.11.1999 // База даних (БД) «Законодавство України»/Верховна Рада (ВР) України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102 (дата звернення: 26.04.2017).

2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16 (дата звернення: 26.04.2017).

3. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) від 27.01.1999 // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101 (дата звернення: 26.04.2017).

4. Про запобігання корупції: закон України від 14.10.2014 № 1700VII // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 26.04.2017).

5. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: закон України від 23.12.1993 № 3782-XII // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12> (дата звернення: 26.04.2017).

6. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 26.04.2017).

7. Гончаров М. С. Верховний Суд України про критерії грубого порушення законодавства про працю // Коллегія адвокатів України: сайт. URL: <http://www.kau.in.ua/press-center/news/verkhovniy-sud-ukra-ni-pro-kriter-grubogo-porushennya-zakonodavstva-pro-pratsyu/> (дата звернення: 26.04.2017).

8. Кодекс України про адміністративні правопорушення: закон України від 07.12.1984 № 8073-X // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/> (дата звернення: 26.04.2017).

9. Загиней З. Викривачі корупції: quid prodest? *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2016. № 2, ч. 1. С. 125–136. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/10-2016/01/zaginej.pdf> (дата звернення: 26.04.2017).

10. Нестеренко О. Закон про захист викривачів інформації в Україні: навіщо він нам? // Стоп корупція: сайт. URL: <http://anticorruption.in.ua/news/our/10905.html> (дата звернення: 26.04.2017).

Одержано 08.05.2017

УДК 343.8(477)

Олександр Сергійович ЯЛАНСЬКИЙ,

студент 2 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків

*Науковий керівник: **Крайник Григорій Сергійович,***

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінального права № 1
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків*

ПРОБЛЕМА ЗМЕНШЕННЯ ВИДІВ ПОКАРАНЬ ДЛЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Запропоновано зменшити кількість покарань, які зазначені у ст. 51 Кримінального кодексу України, шляхом виключення такого виду покарання, як службове обмеження для військовослужбовців. Також запропоновано внести зміни до виду покарання виправні роботи, включивши положення, згідно з яким дане покарання може застосовуватися і для військовослужбовців.

Ключові слова: *покарання, військовослужбовці, позбавлення військового звання, службове обмеження для військовослужбовців, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців.*